

IGNATZ BUCHSBAUM - KNIHKUPEC A NAKLADATEL Z PŘÍVOZU HANA ŠŮSTKOVÁ

Nic z raného období života Ignatze Buchsbauma nenavštěvovalo tomu, že se jednou stane majitelem jednoho z největších nakladatelství v Československu. Narodil se 28. října 1877 v malém haličském městečku Krzeszowice v okrese Chrzanów do rodiny dobře finančně i společensky etablovaného židovského majitele obchodu se stavebním dřívím. Již tehdy se zdálo, že jeho kariéra je předem určena. Jeho úkolem, jako nejstaršího žijícího syna, bylo převzít otcovskou firmu¹. Avšak tělesně slabý Ignatz, kterému jeho nejbližší říkali Vikusch, byl dítětem hloubavým a vážným, a ačkoliv se nechtěl protivit otcově vůli, jeho sny a touhy o budoucnosti se s tatínkovými diametrálně rozcházely. Jako malý chlapec trpěl pocitem, že je nechtěným a nemilovaným dítětem, což bylo zřejmě způsobeno tím, že manželství rodičů patřilo mezi ty nešťastné svazky, ve kterých k sobě byli připoutáni lidé, kteří si neměli co říct a nic k sobě necítili. Jejich inteligentní malý synek proto utíkal před realitou citově chladného domácího prostředí do říše literatury.

Během středoškolských studií doufal, že se bude moci věnovat univerzitnímu studiu filozofie. Podvolil se však přání rodičů a poslušně odešel do tehdy německé Vratislavi (Breslau), kde se ve firmě otcova obchodního společníka seznamoval s taji obchodu stavebním dřívím. Na své každodenní trase do práce a z práce míjel obchod s knihami a nikdy mu nedalo nezastavit se. Mladíka, který často a dlouze sledoval knihy ve výloze, si po čase všimli majitelé knihkupectví bratři Marcusové a pozvali jej dovnitř. Jak sám později vyprávěl svým dětem, byl to okamžik, který změnil jeho život. Marcusovi se jej totiž zeptali, zda se nechce stát učněm v jejich podniku, a Ignatz tuto nabídku bez váhání s nadšením přijal. Zároveň i nadále docházel do obchodu se stavebním dřívím. Po třech letech uplynula jeho učňovská léta. Splnil otcovo přání a vyučil se oboru, který mu určil, avšak nyní se rozhodl věnovat obchodu s knihami. Odešel proto jako praktikant do Vídně, kde si na Kohlmarktu našel odpovídající místo, pak následovala Praha. Tam pracoval v knihkupectví, které se zabývalo především prodejem univerzitních skript a učebnic. Po čase cítil, že je připraven provozovat podobný obchod ve své vlastní režii. Musel si však ujasnit, kde se usadí.

Město Moravská Ostrava						
Jméno strany a rodinných příslušníků	Datum naroz.	Značka archivu:	1668		58/XIV	BYDLIŠTĚ
		Místo narození (obec, okres)	nábo-zenství	Datum a místo sňatku	Povolání	
1 Buchsbaum <i>syn</i>	28.10. 1877	Krásno	žid	1906 2.8.35. v Pa.	knihkupec	Pr. Kádovčí 477 191
2 I. manželka roz. Bobadová	1.7. 1882	Belá	žid		+ 30.9.1944	prbr.
3 II. manželka roz.						
4 Dr. Havis	24.10. 1910	Brno	žid		právnik	
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						

Domovská karta Ignatze Buchsbauma v Přívozu

Domů do Haliče se mu nechtělo, ale zůstat Praze či Vídni také nechtěl či snad nemohl, vzhledem ke svým omezeným finančním prostředkům. Rozhodl se pro kompromis a odešel za svými sestrami, které žily s manželi v Přívoze u Moravské Ostravy. Jedna byla provdána za známého tamního stavitele Viktora Sonnenscheina a druhá za lékaře Leona Brosse. Ignatz se tak ocitl na předměstí relativně velkého města, na počátku 20. století také nazývaného českým Pittsbourghem, a zároveň byl ve styku se svými sestrami. I jeho rodiče žili relativně poblíž. Usadil se tedy roku 1901 v Přívozu, v té době samostatném městečku, téměř již splývajícím s Moravskou Ostravou. Usnesením obecní rady města Přívozu získal 21. května 1913 tamní domovské právo.² Nedaleko hlavního přívozského náměstí si Ignatz Buchsbaum zřídil svůj vlastní obchod s knihami.

Hlavní ostravské nádraží stálo právě v Přívozu, který tedy ležel na křižovatce několika významných rakousko-uherských železničních tratí, jež Ostravu spojovaly směrem na sever s Berlínem, Drážďany a Lipskem, na jihu s Vídni, Itálií, Uhrami a Balkánem a na východ s Polskem a Ruskem. Populace stálých obyvatel Přívozu by nebyla s to významněji uživit podnik, jaký Ignatz Buchsbaum zamýšlel vytvořit, ten však těžil právě z výhodného geografického postavení a správně tušil, že návštěvníci, kteří do Ostravy mířili z celé střední Evropy, se rádi na své leckdy únavné cestě zastaví, aby se podívali a v lepším případě i zakoupili něco z nepřeberné knižní nabídky Buchsbaumova knihkupectví. Spokojení zákazníci podávali pozitivní reference i doma. Jeho podnik se začal rozrůstat sice pomalu, ale zato neustále.

Při cestě za sestřenicí do nedalekého Bílska se seznámil se svou budoucí ženou. Klara Babadová, která se v Bílsku narodila 1. července 1882, pocházela z velice vážené židovské rodiny, ze které vzešla řada rabínů. Její otec Sigmund Babad byl ředitelem velké bílské likérky, avšak i přesto byly finanční poměry Babadů v té době velmi neutěšené. Rodina víceméně udržovala životní standard společensky nutný ve své třídě prodejem šperků Klářiny matky Jeanette pocházející ze zámožné rodiny Reitmannů, výrobců kočárů a koňských saní. Zamilovaného Ignatze, který byl obeznámen s majetkovou situací své snoubenky, to však neodradilo a tak se 7. února 1905 konala svatba. Klara obdržela věno 5 000 K, které bylo získáno prodejem dalších šperků a půjčkou. Obřad se konal i přes smrt Klářina otce, jenž zemřel na zápal plic v lednu 1905, tedy pouhý měsíc před dceřinou svatbou. Novomanželé se přestěhovali do Přívozu, kde měl Ignatz naproti svému obchodu první byt. Zde se mladému páru o dva roky později 9. února 1907 narodilo prvorozené dítě, dcera Gretl (Margarete, Markéta). O vánocích 1910, které Buchsbaumovu rodinu zastihly v již novém domě čp. 411 na Nádražní třídě 173, který tentýž rok Ignatz odkoupil od Raimunda Hegenbartha³, se jim přesně na Štědrý den narodilo druhé a poslední dítě, syn Hans-Hanuš.

Greta a Hanuš Buchsbaumovi

Současný vzhled Buchsbaumova domu na Nádražní 173

V tomto jednopatrovém domě, ve kterém kromě knihkupectví a papírnictví provozoval také první zdejší veřejnou půjčovnu knih a nakladatelství, se nalézal rovněž jeho byt. Objekt ležel v obchodně příznivé poloze. V roce 1894 jej postavil jako obchodní a obytný dům David Wellner, zastavěná plocha činila 276,21 m². Budova byla částečně podsklepena. Nejpozději v roce 1897 ji koupil řezník Raimund Hegenbarth, který ve dvoře nechal v roce 1908 postavit nepodsklepenou jednopatrovou budovu sloužící jako stáj a porážková místnost. I. Buchsbaumovi sloužit tento objekt jako kovářská a zámečnická dílna.

Po vypuknutí první světové války musel Ignatz narukovat na frontu. V době jeho nepřítomnosti vedla podnik Klara. Když se po ukončení válečného konfliktu vrátil šťastně domů, převzal otěže firmy opět do svých rukou. Po celé období první republiky se mu dařilo krůček po krůčku zvětšovat podnik, až se stal druhým největším nakladatelstvím produkujících tzv. varia (tedy slovníky, kuchařky, různé učebnice, pohlednice atp.)⁴ v Československu. Kromě tiskárny, nakladatelství, knihkupectví a papírnictví provozoval I. Buchsbaum také zásilkový obchod s knihami, periodiky i **dětskými stavebnicemi**, hračkami a učebními pomůckami (dalekohledy, mikroskopy, glóbusy, meteostanicemi). Distribuoval mimo svou vlastní produkci i knihy rozličných zahraničních vydavatelství, zasílal je zájemcům poštou a také prodával ohromné množství tiskovin — novin, časopisů a pohlednic. Rovněž se zabýval tištěnou reklamou. Po roce 1918 také začal používat český ekvivalent svého jména — Hynek — avšak firma nesla i nadále na vývěsním štítě Knihkupectví a nakladatelství I. Buchsbaum.

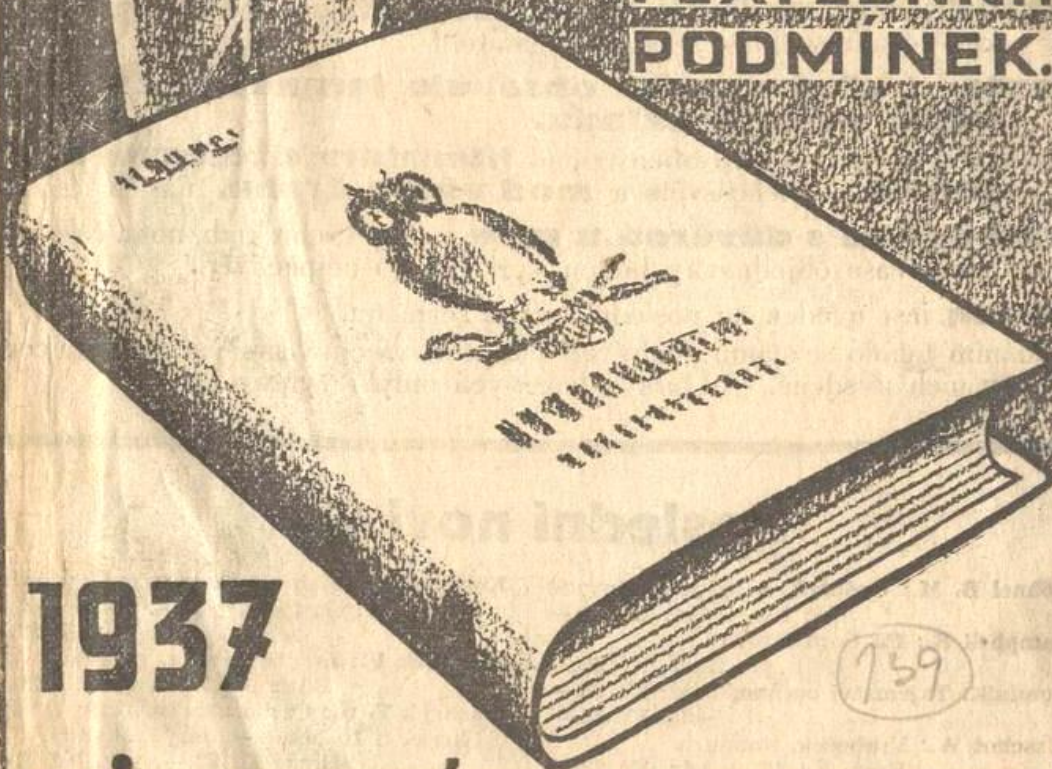
Po vzniku Československé republiky byl jedním z prvních zákonů schválených Národním shromážděním zákon o vzniku veřejných knihoven. Nové knihovny si samozřejmě potřebovaly nejprve vytvořit svůj knižní fond, a to nejen z nových knih, ale i z děl starších. V tom I. Buchsbaum rozpoznal velkou šanci pro rozvoj svého podniku, neboť většina nakladatelství a vydavatelství se orientovala na nové publikace. Buchsbaum se tedy rozjel do velkých vydavatelských firem, knižních velkoobchodů a distributorů a skoupl levně jejich zásoby neprodaných starších knih, které pak prostřednictvím svého zasilatelství nabídl pomocí katalogů nové vznikajícím městským a obcím knihovnám. Ty se pak vesměs staly jeho věrnými odběratelkami.

21 října 1936 - 4 XI 96

KNIHY A HUDEBNINY

ZA VYHODNÝCH
PLATEBNÍCH
PODMINEK.

1937

KNÍHKUPECTVÍ A NAKLADATELSTVÍ

I. BUCHSBAUM

MOR. OSTRAVA - PŘÍVOZ č. 37

ZIDOVSKÉ
MUZEUM
V PRAZE

Reklama Buchsbaumova knihkupectví

KOVOVÉ STAVEBNICE ●

Pohodlné měsíční splátky bez zvýšení ceny!

MERKUR

Základní stavebnice č. 4
Kč 96--

Základní stavebnice č. 3
Kč 48--

Základní stavebnice č. 2 — Kč 30--

Základní stavebnice č. 1 — Kč 20--

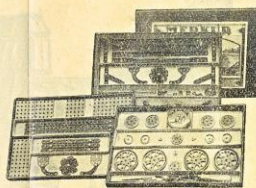
Idealem chlapců dnešní doby jsou v své řadě všechny novodobé stroje dopravní, průmyslové i hospodářské, jako auta, letadla, železnice, konstrukce pohyblivých jeřábků pro podnikatele velkých staveb, neb pro nakládání a vykládání velkých lodních nákladů, stroje strojírenské, parní neb motorové oračky a pluhy, mlátičky atd. - Jedinou touhou našich chlapců je, sestřížiti si podobné konstrukce dle předloh neb dle vlastního důvtipu a proto přejí si jediné kovovou stavebnici „MERKUR“, která jest jim nejen hrou ale i povzbuzením ku samostatné tvořivé práci konstrukční a stavitelské.

Základní stavebnice

čís. 1 obsahuje 40 částí	Kč 20--
čís. 2 obsahuje 68 částí	Kč 30--
čís. 3 obsahuje 96 částí	Kč 48--
čís. 4 obsahuje 189 částí	Kč 96--
čís. 5 obsahuje 288 částí	Kč 160--
čís. 6 obsahuje 453 částí	Kč 265--

Základní stavebnice č. 6 — Kč 265--

Základní stavebnice č. 5 — Kč 160--

Doplňovací stavebnice.

Každá stavebnice dá se rozšířiti jednou neb několika doplňovacími stavebnicemi na větší stavebnici. Máme-li na příklad základní stavebnici č. 1, můžeme ji zvětšiti **zakoupením doplňovací stavebnice 1 B** na základní stavebnici č. 2. Nebo základní stavebnice č. 2 dá se zvětšiti doplňovací stavebnicí č. 2 B a doplňovací stavebnicí č. 3 B na základní stavebnici č. 4 atd.

Cena doplňovacích stavebnic:

čís. 1 B obsahuje 27 částí	Kč 12--
čís. 2 B obsahuje 36 částí	Kč 20--
čís. 3 B obsahuje 97 částí	Kč 52--
čís. 4 B obsahuje 101 částí	Kč 70--
čís. 5 B obsahuje 157 částí	Kč 115--

Zasílatelské knihkupectví - oddělení pro učebné pomůcky
I. Buchsbaum, Mor. Ostrava 3-Přivoz

Objednací list na druhé straně!

Obraťte!

Reklamní leták ze začátku třicátých let na geniální dětskou stavebnici Merkur

Dalším příkladem jeho rozvinutého obchodního ducha byl nákup distribučních práv na prodej prvních primitivních kuličkových per v Československu, na která narazil při jedné ze svých četných obchodních cest po Německu počátkem třicátých let v jakémisi papírnictví. Nezaváhal snad ani minutu, jak nás o tom zpravuje jeho syn v pamětech, a v onom papírnickém obchodě si zjistil jméno a adresu výrobce tohoto malého „zázraku“, který se posléze stal velkým hitem. Ve spolupráci s odborníky vymyslel a rozdával několik naučných hraček pro děti, jako byla např. známá sada „Malý chemik“.

*Výborný chlapík
jest tohle Kulípero!*

Nemá-li červený pruh,
odmítni takový druh!

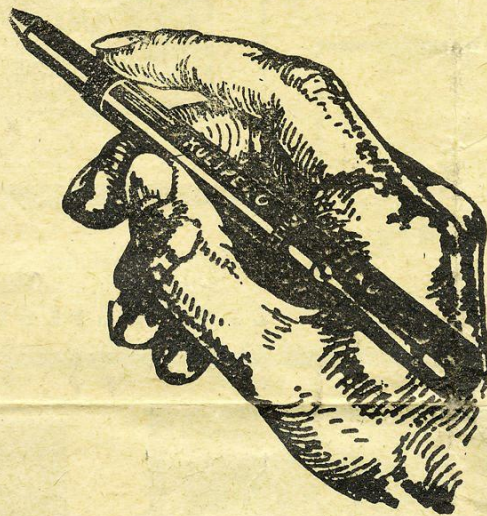
Píše jako tužka, ale tekutým inkoustem. Ráz - dva - tři; a už je inkoustem zásobeno na 30 velkých archových stran. - Zásoba inkoustu viditelná! - Síne se po papíře jako pírkó a proto ihned schne. - Dělá jasné průpisy. - Právě Kulípero TIKU „s červeným pruhem“ proslavily jeho zvláště tvrdé a každý náraz snázející psací hroty; neškrábou a nedělají kaněk. Záruka plně tři roky!

8 dnů na zkoušku!

Cena Kč 76--

Splatno takto: Buď na dobírku celé částky Kč 76-- , nebo na dvě měsíční splátky po Kč 38-- . První splátka se vybírá ihned po doručení dobírkou; druhou splátku třeba zaslati do 30 dnů.

Podmínka: Nebude-li se Vám Kulípero TIKU zamlouvatí, můžete je do 8 dnů zaslati zpět a peníze Vám budou okamžitě vráceny.

Reklama na kuličkovou tužku v dobovém letáku firmy Buchsbaum

Ani hospodářská krize z počátku třicátých let 20. století neznamenala pro podnik katastrofu. Buchsbaumovi se podařilo převést firmu přes krizová léta s čistým štítem.⁵ V průběhu dvacátých let koupili manželé Buchsbaumovi obytný dům čp. 408 na Dalimilově ulici v Přívoze, který v této době již byl součástí tzv. Velké Ostravy. Jednalo se o činžák postavený v roce 1894, zastavěná plocha byla 387,60 m². Součástí byla i prádelna ve dvoře, dům měl čtyři byty.⁶

Hanuš a Ignatz Buchsbaumovi

Jak ve svých pamětech uvádí Hanuš Buchsbaum, bylo manželství jeho rodičů vzácně šťastné. Zatímco otec byl vážný, zádušný muž, jeho žena byla pravým opakem, veselá, vždy připravená k rozhovoru. Snad právě proto, že se vzájemně ve svých protikladech doplňovali, byl jejich společný život harmonický. Ignatz vždy svému synovi zdůrazňoval, že bez pomoci své manželky by nikdy nedokázal vybudovat svůj prosperující podnik. A projevoval při každé příležitosti své choti úctu. Soužití rodičů se promítlo i v jejich vztahu k dětem. Jejich syn později neopomněl zapsat vzpomínky na společné procházky s otcem či na sváteční obědy připravované matkou, na čilý rodinný život, návštěvy příbuzných z matčiny i otcovy strany. Zajímavostí, která stojí za zmínku, je také to, že se oba dva rodiče podíleli na výchově dětí stejnou měrou, což tehdy nebylo zrovna obvyklé. Na druhou stranu je také třeba říci, že vzhledem k tomu, že se Klara výrazně podílela na chodu firmy, neměla by sama dostatek času se ratolestem věnovat. I tak se o chod domácnosti musela starat celá řada služebného personálu — služky, kuchařka, řidič.

Ignatz Buchsbaum byl podle svědectví současníků skromným mužem, který nedával své bohatství nikdy okázale najevo. Velice se angažoval v dobročinných podnicích, ale odmítal jakékoliv pocty a čestné funkce, stejně tak účast v komunální politice.

Podíváme-li se očima Hanuše Buchsbauma zpět do třicátých let, nic nenasvědčovalo tomu, že se nad rodinou stahují mračna. Firma prosperovala, Ignatz sklízel značné společenské uznání, Hanuš se věnoval právům na univerzitě, kterou ukončil s titulem JUDr., a dcera Gretl se po středoškolských studiích provdala za báňského inspektora Hugo Spitzera, původem z Lipníku nad Bečvou. Zcela neočekávaně tedy zasáhla rodinu i širokou ostravskou i mimoostravskou veřejnost zpráva o nenadálé smrti Ignatze Buchsbauma 27. srpna 1937. Ještě větším překvapením byla informace, že ze světa odešel dobrovolně, vlastní rukou. Zřejmě po náhlém, zkratkovitém rozhodnutí se oběsil ve svém bytě. O tom, že sebevražda nebyla nejspíše plánovaná, tedy určitě ne dlouho, svědčí účet za nový tenisový oblek, několik sak a smoking, který byl zaplacen pouhý týden před Ignatzovým skolem.⁷ Skutečnou příčinu, která jej dohnala k tak tragickému vyústění úspěšného života, už asi nezjistíme. Snad k jeho rozhodnutí přispěl celoživotní boj s depresí, ale zde bychom se pouštěli na tenký led spekulací.

Hanuš Buchsbaum

Po Ignatzově smrti došlo k dědickému vyrovnání mezi Klanou, která byla manželovou závětí určena univerzální dědičkou, dětmi Hanušem a Gretl a také Buchsbaumovou matkou Františkou, která po manželově smrti žila v Ostravě u svých dětí.⁸ Správu firmy a její další provoz převzali podle závěti Klara společně s Hanušem. Koncem třicátých let Hanuš odešel do USA, správně odhadl, kam se ubírala tehdejší situace v Evropě. Bohužel se mu nepodařilo přemluvit matku ani sestru s rodinou k opuštění Československa. Kořeny byly zapuštěny příliš hluboko a představa nového začátku daleko za mořem byla pro starší ženu, jakou tehdy Klara byla, spíše děsivou než lákavou. V květnu 1939 v ostravské notářské kanceláři dr. Eduarda Lisky podepsala Klara Buchsbaumová několik tzv. legalizačních protokolů, kterými zapsala do firmy dva prokuristy a změnila právo zastoupení a podepisování firmy. Novými prokuristy se tak stali bankovní ředitel Karl Wschiansky a soukromá úřednice z Vítkovic Walli Tillemannová.⁹ Posléze byl majetek jako židovský zabaven a arizován dosazením německého vlastníka Paula Apelta.¹⁰ Stopy Klany Buchsbaumové končí 30. září 1944 v

okupovaném Polsku, k tomuto datu ji po válce Okresní soud v Ostravě prohlásil za mrtvou. Její dcera Gretl zahynula společně se svou rodinou. Syn Hanuš se stal v roce 1943 americkým občanem a vstoupil do armády USA, v jejichž řadách se podílel na osvobození západní Evropy, Po druhé světové válce mu byl navrácen majetek rodinné firmy, avšak poválečná politická situace a události z února 1948 jeho podnikání nepřály a tak se [Hanuš](#), který se v USA přejmenoval na Johna, vrátil natrvalo za oceán. Vyučoval pak sociologii na Pace University v New Yorku, kde se mimo jiné věnoval otázkám totalitních režimů ve střední Evropě a založil stipendijní fond Ignatze a Klary Buchsbaumových pro nejúspěšnější absolventy studia historie. Zemřel ve věku 77 let 21. května 1988. Jeho potomci žijí v USA.

POZNÁMKY:

¹ informace osobní povahy byly čerpány z rukopisu pamětí dr. Hanuše (Hanse, Johna) Buchsbauma, syna Ignatze, které sepsal pro své děti v průběhu 70. let 20. století a jejichž kopie je v držení autorky.

² Archiv města Ostravy (dále AMO), f. Archiv města Moravská Ostrava (dále AMMO), karta Buchsbaurn Hynek domovské kartotéky.

³ AMO, f. Okresní soud Moravská Ostrava (dále OS MO), pozůstalostní spis D II704/37 (dále PS), kart. D 1937—39.

⁴ Viz Prodejní katalogy knihkupectví a nakladatelství I. Buchsbaum pro rok 1937 a 1938 (součást knihovny AMO).

⁵ AMO, f. OS MO, PS D II704/37, kart. D 1937—39. Ve spise je uložen dopis České eskomptní banky a úvěrního ústavu, který informuje pozůstalé, že na běžném účtu bylo k 27. srpnu 1937 – 723100 Kč a dalších 330000 Kč v cenných papírech. Celková aktiva firmy v den smrti Ignatze Buchsbauma činila 2 345 658 Kč 90 hal. Pasiva byla pouze ve výši 283 336 Kč. Čisté obchodní jmění, které připadlo dědicům, byl tedy obnos ve výši 2 062 322 Kč 90 hal. Do této sumy nebyly započteny drobné dluhy, které museli dědicové vymáhat po různých zákaznících za nezaplacené knihy, periodika a stavebnice.

⁶ AMO, f. OS MO, PS D II704/37, kart. D 1937-39. Odhadce vyčíslil cenu domu čp. 411 včetně provozních budov ve dvoře k roku 1937 na 347 592 Kč 40 hal. a čp. 408 k témuž roku na 389 769 Kč 35 hal.

⁷ AMO, f. OS MO, PS D II704/37, kart. D 1937-39. Oděvy byly ušity na míru v krejčovství Josefa Šrámka v Ostravě Přívoze. Účet byl zaplacen 20. srpna 1937.

⁸ AMO, f. OS MO, PS D II704/37, kart. D 1937—39. Gretl byl vyplacen dědický podíl ve výši 514 105 Kč 38 hal. Hanuš tuto sumu získal ve formě spoluvlastnictví firmy.

⁹ AMO, f. Veřejná notářství v Ostravě (dále VNO), notářství Ostrava 3, č. kart. 9.

¹⁰ Viz Siegel und Wappen des Stadt—Archivs Mährisch Ostrau, reklamní příloha Haus des Bücher Paul Appelt.

V článku jsou použity materiály ze sbírek [Židovského muzea](#) v Praze.